

sac u prvom poglavlju govori o utvrđenjima i obrani Stona i Pelješca, te obrađuje ratne sprave, tvrđavno naoružanje, vojsku, ratnu flotu, organiziranje straža i druge mjere koje su se poduzimale u ratnim opasnostima. Zatim autor u drugom poglavlju svojega rada prikazuje organizaciju svjetovne vlasti te piše o stonsko-pelješkoj knežiji, kapetanatu u Trstenici te o stonskoj kancelariji, dok u trećem govori o zemlji i ljudima, podjeli zemlje, te o gospodarima i težacima. U zadnjem, četvrtom poglavlju pisac obrađuje mogućnosti i uvjete privređivanja na Pelješcu te piše o stočarstvu, ratarstvu i vinogradarstvu.

M. Zaninović u svom članku pod naslovom »Antički latinski natpis iz Trpnja« (tri stranice i sedam bilježaka) govori o nadgrobnoj ploči iz rimskog doba koja je pronađena 1963. godine u Trpnju. Zatim slijedi rad O. Supek — Zupan »Kulturne veze Pelješca sa svojim hercegovačkim zaleđem« od 14 stranica sa opširnom bibliografijom, u kojem autorica govori o stanovništvu Pelješca u prošlosti, o hercegovačkim stočarima, o naseljavanju i drugim oblicima kontakata zaleđa i obale. Na kraju svog rada autorica zaključuje da je svaka migracija stanovništva iz zaleđa prema obali donosila nešto novo, dajući mjestima po Pelješcu novu životnu snagu, kao i svoj pečat. C. Fisković u ovom zborniku piše o pjesničkom djelu I. Bizara, obrazovanom Pelješćaninu iz kraja XVIII. i početka XIX. stoljeća, u svom radu pod nazivom »Tri narodne

pjesme u zapisima Orebićanina Iva Bizara« koji ima 12 stranica i 28 bilježaka.

U svom radu »Prve okružne konferencije Skoja i Partije za južnu Dalmaciju« A. Jurović piše, na 14 stranica s 20 bilježaka, između ostalog i o okružnoj konferenciji Skoja održanoj u Županjem Selu, početkom 1943. g., kao i o velikom značenju okružne konferencije Partije održane početkom ožujka iste godine. Iza toga slijedi kratak članak I. Šiševića pod naslovom »Niko Štuk Ivanov«, u kojem autor govori o ovom Pelješćaninu koji je objavio zanimljive radove iz pelješke i dubrovačke pomorske prošlosti, a umro je u Dubrovniku 1939. g. Autor prilaže i popis nekih njegovih radova o pomorstvu, koji su objavljeni u časopisu »Jadranski pomorac« — Zagreb, »Jadranska straža« — Split i »Naš mornar«. Na kraju knjige u rubrici »Odzivi čitalaca« I. Ferencu u kraćem članku pod naslovom »Još o doprinosu peljeških partizana mornarici NOVJ« iznosi neke primjedbe i napomene na rad J. Pleha »Doprinos peljeških partizana nastanku Jugoslavenske ratne mornarice«, koji je bio objavljen u prvom broju ovog zbornika iz 1976. g.

Ovaj drugi broj »Pelješkog zbornika« vrijedan je prilog proučavanju i boljem upoznavanju ovog našeg poluotoka, te će korisno poslužiti svim koji žele bolje upoznati njegovu prošlost i sadašnjost.

Ilija Mitić

VINKO FORETIĆ, POVIJEST DUBROVNIKA DO 1808.

Matica Hrvatska, I (str. 359), II (str. 495). Zagreb 1980.

U izdanju Nakladnog zavoda MH izišla je opširna povijest Dubrovačke Republike u dva sveska. Autor je dr. Vinko Foretić, danas zacijelo jedan od najboljih poznavalaca dubrovačke prošlosti. Budući da je to prvi napor da se znanstveno obuhvati čitava dubrovačka povijest, dat ćemo najprije njen kostur u sažetom prikazu.

Prvi svezak obuhvaća događaje od VII. st. do god. 1526.

U uvodnom dijelu daje kratku uputu o najvažnijim serijama Historijskog arhiva u Dubrovniku iz kojih se crpe povijesni podaci. Isto tako govori i o relevantnim dosad tiskanim izvorima, kronikama, prikazima i sintezama dubrovačke povijesti. Autor je zadržao uhodanu i prihvaćenu kronološku podjelu dubrovačke povijesti po razdobljima priznavanja zaštite — često čisto formalne — stranih sila. Svako razdoblje opet

rašćlanjuje na poglavlja s određenom problematikom.

Prvo razdoblje dubrovačke prošlosti obuhvaća od VII. st. do god. 1205, tj. do prestanka bizantskog suvereniteta.

Prikaz početaka Dubrovnika autor izlaže na temelju pisanja Konstantina Porfirogeneta i uklapa ga u opće povijesne prilike na istočnoj obali Jadrana. Teritorijalno veže Dubrovnik uz Crvenu Hrvatsku s time što smatra da su u X. st. Dubrovnik i Kotor bili u sklopu Tomislavove Kraljevine Hrvatske i Dalmacije. U takvom kontekstu obrađuje i redosljed vrhovne vlasti nad Dubrovnikom u XI. st. Od XII. st. — tvrdi autor — Dubrovnik je izvan hrvatsko-ugarske sfere i ide vlastitim povijesnim putem. Što se tiče razvoja grada i stanovništva, misli da su romanski Vlasi bili naselili dubrovačko predgrađe, današnje Prijeko. Redosljed događaja i zbivanja u XII. st. saopćava prema sadržaju isprava i kronika. Pri tom se duže zadržava na sporu između Nemanje i Dubrovčana 1186. i posljedica, te o počecima gradnje katedrale. U osvrtu na unutrašnje uređenje pretpostavlja da se začeci Velikog i Malog vijeća te Senata naziru već u XI. i XII. stoljeću.

Drugo razdoblje obrađuje povijest od god. 1205. do 1358. i poklapa se s mletačkim pokroviteljstvom. Prihvata kao istinito priču o knezu Damjanu Judi, nakon čije smrti su Mlečani zavladao Dubrovnikom. Odnosi između Dubrovnika i Venecije nisu se razvijali ravnomjerno. Bilo je sukoba i trzavica. Autor analizira te odnose koristeći se ispravama i zapiscima dubrovačkih vijeća. Venecija je znala, kad je to koristilo njezinim trgovačkim interesima, štiti ovaj grad od prijetnji iz zaleđa. Dubrovnik se riješio mletačke vlasti u prilikama kad se čitava naša obala oslobodila njezine dominacije.

Dubrovnik je u bosanskoj državi u to doba uživao trgovačke privilegije, kojima je temelj udario Kulin ban 1189. Sa Srbijom su Dubrovčani, unatoč povremenim neprijateljstvima, dobro trgovali. U XIV. st. Dubrovčani su sredili pogranična pitanja sa srpskim vlada-

rima i stekli Pelješac sa Stonom, Mljet i još ranije Lastovo. Poslije stjecanja Pelješca vlada je učvrstila vlast uredivši privatno-pravne imovinske odnose prema tadašnjem feudalnom shvaćanju vlasništva.

S dalmatinskim gradovima, u koje uklapa i Kotor, Dubrovčani sklapaju ugovore o prijateljstvu i trgovini. Posebice su angažirani u Senju. Drijeva na Neretvi bila je »zamalo pomoćna luka Dubrovnika« (106). Sporazumjeli su se o slobodnoj plovidbi s Omišanima i Kačićima. Kontaktirali su s moćnim Šubićima. Trgovali na širokom obalnom području od Ulcinja do Istre.

U trgovačko-pomorskim vezama s talijanskim gradovima dominira uvoz žitarica, ulja te tkanina iz Firenze. Žito prevladava i u trgovini s Levantom. Dubrovčani su zalazili i u šire mediteranske prostore. U drugoj pol. XIV. st. počele su veze i s područjem nad kojim vladaju Turci.

U unutrašnjem komunalnom uređenju Dubrovnik, u ovom razdoblju kao i kasnije, zadržava aristokratsko uređenje s vladavinom plemstva. God. 1332. Veliko vijeće se uglavnom zatvara. Njegov pripadnik je vlastelin, plemić. Sa staje se i narodna skupština, ali ona nema više negdašnje uloge. Prema Statutu, potvrđenom 1272, vidi se koji su tada bili još općinski službenici. Odlučan utjecaj na vladine odluke imao je knez, podrijetlom Mlečanin.

Radnu snagu, prvenstveno u vinogradima, činili su do početka XIV. st. robovi (servi). Otada dalje seljaci, koji su bili polovnici ili su uzimali zemlju u novčani zakup. Postoje i kmeti koji rabetaju na zemljovlasničkoj carini i daju gospodaru poklone. Na nekim područjima dubrovačke komune rade i slobodni seljaci. Mornari su služili na općinskim i privatnim brodovima. Njihov položaj bio je reguliran Statutom i vladinim odredbama, ali je bilo i privatnih pogodbi o plovidbi.

Treće razdoblje jest povijest Dubrovnika u okviru hrvatsko-ugarskog kraljevstva od 1358. do 1526. Dubrovčani su zadarskim mirom postali sastavni dio Kraljevine Ugarske, kao grad koji spada u Kraljevstvo Dalmacije i Hrvatske. Vi-

šegradskim ugovorom 1358. uspjeli su od Ludovika I. dobiti široku autonomiju, tako da su oni sami upravljali općinom preko svojega kneza, kojeg bira Veliko vijeće. Samostalno vode vanjsku politiku s razgranatom konzularnom službom. Autor potanko razmatra prilike i događaje u koje je posredno i neposredno uvučen Dubrovnik. Nižu se velikaši i vladari iz zaleđa (Voinović, Altomanović, Balšići, Tvrtko, despotovina, Venecija), borba za monopol prodaje soli, natjecanje Zigmunda i Ladislava Napuljskog za ugarsku krunu i svi zapleti vezani uz to.

Da zaštite svoj jugoistočni bok, Dubrovčani uspijevaju 1419. i 1426. kupiti Konavle od bosanskih velikaša i sačuvati ih kao svoj teritorij. S Turcima uspostavljaju snošljive odnose i sklapanju sporazume. Autor lijepo opisuje kako je tekla diplomatska korespondencija oko ugovora o plaćanju harača i carina i kako su se Dubrovčani u tome spretno snalazili.

Od druge pol. XIV. st. Dubrovčani se u pomorstvu sve više osamostaljuju od Mlečana. To je uzrok njihove uzajamne nesnošljivosti, koja će potrajati stoljećima. U XIV. i XV. stoljeću dubrovački trgovci su djelatni u sjevernoj i srednjoj Italiji, posebice u Jakinu (Ancona), Firenzi, te u južnoj Italiji, Španjolskoj i Francuskoj. Da bi smjeli slobodno trgovati sa saracenskim istokom, isposlovali su dopuštenje 1433. od bazelskog koncila, premda su tamo trgovali i u XIV. st. S Bizantom održavaju već uhodanu trgovinu. S našim primorskim gradovima nastavlja se trgovina kao i u prijašnjem razdoblju, unatoč odredbama mletačke vlade koja nastoji to sprečavati. Osobito su tijesne kulturno-umjetničke veze između dalmatinskih gradova i Dubrovnika. Veze s kontinentalnom Hrvatskom i Ugarskom održavaju se preko Zagreba i Srijemske Mitrovice.

U agrarnoj politici dubrovačka vlada se rukovodila načelom da je zemlja koju je općina stekla u ovo doba državna. Nju je dijelila i darivala — ne bez otpora starih vlasnika — najviše vlasteli, a nešto i ostalim.

Na kraju I. sveska autor se obazire na državnopravni položaj Dubrovnika u to doba. Konstatira da je Dubrovnik 1358. postao slobodnim gradom. U njemu nema predstavnika strane vojne i građanske vlasti. Zaštita hrvatsko-ugarskog kralja dobro mu je dolazila u obrani svoje nezavisnosti. Tijekom vremena, zbog događaja u zaleđu, sve više slabi kohezija između Dubrovnika i ugarske krune. Razvoj tih odnosa autor raščlanjuje u 6 etapa, dok nisu konačno prestali 1526.

II. svezak obuhvaća povijest od 1526. do 1808. tj. doba turske zaštite. Autor na početku obrazlaže državnopravni položaj Dubrovnika nakon 1526. Tvrdi da poraz na Mohaču nije u prvo vrijeme donio državnopravne promjene u odnosu na Turke. Dubrovčani se nisu priznavali turskim podanicima, nego jedino da su vjerni haračari i tributari, pa je Dubrovnik »od 1526. zaista posebna i neovisna republika bez ikakve vrhovne vlasti« (26).

U tom vremenu dubrovačka vlada nastavlja održavati dobre veze sa Španjolskom. Naročito joj je stalo da dubrovački brodovi ne sudjeluju u španjolskoj floti protiv Turaka. U doba I. svete lige (1538—1540) uspio je ostati neutralan. Pojačao je trgovačke veze s Engleskom. Premda vodi strogu neutralnu politiku, ipak da ne izgubi naklonost Turske i zapadnih sila, obavještava ih o prilikama na suprotnoj strani. Dolazili su u sukobe sa senjskim uskocima. Kad je 1571. kod Dubrovnika poginuo uskočki vojvoda Juraj Daničić, uskoci su proveli osvetu u kojoj su stradali mnogi dubrovački brodovi.

Dubrovčani su sudjelovali u španjolskoj »nepobjedivoj armadi« 1588. protiv Engleske. Ekspedicija nije uspjela, a engleska pomorska moć je porasla. Posljedica toga je da Englezi — a tako isto i Francuzi — razvijaju trgovinu po Sredozemlju. Pri tom, služeći se svim metodama, nastoje oslabiti dubrovačku trgovinu na Levantu. Dubrovčani su nakon 1520. uz pomoć Španjolske plovili u Ameriku i Indiju.

Potkraj XVI. i početkom XVII. st. zapadne sile nastoje organizirati borbu protiv Turaka s time da baza bude is-

točni Jadran. Dubrovnik se drži strogo neutralno i ne dopušta da ga se otvoreno uvuče u te pripreme. S Venecijom se odnosi zaoštravaju, jer ona bezobzirno nastoji provoditi dominaciju na Jadranu. Ne dopušta Dubrovčanima da isplovljavaju sa svojim ratnim brodovima ni u slučaju obrane. Istodobno 1592. otvara u Splitu skladište za robu, koje je mnogo štetilo dubrovačkoj trgovini. Karavane iz Bosne usmjeruju se prema Splitu, manje prema Dubrovniku.

U to doba na Lastovu izbija buna (1602), jer je dubrovačka vlada sužavala otočku autonomiju. To je iskoristila Venecija. Zauzme 1603. Lastovo i držala ga je do 1606.

Prodor i jačanje Francuske na Sredozemlju odrazio se na štetu Dubrovčanima u Aleksandriji. Tamo su dubrovački trgovci potpali pod jurisdikciju francuskog konzula. U doba tzv. kandijskog rata 1645—1669. splitska skela je izgubila značenje. Dubrovnik se opet počeo gospodarski oporavljati. Istodobno oživljavaju hajdučke borbe u Dalmaciji. Hajduci se u napadima na Turke koriste i dubrovačkim teritorijem. To je Dubrovčanima stvaralo teškoće.

U osvrtu na gospodarski razvitak Dubrovnika do potresa autor konstatira da XV. i XVI. st. možemo »smatrati dvama stoljećima najjačeg razvitka i procvata Dubrovnika« (115). Brodovi mu plove do Engleske i Indije i južne Amerike. Uz pomorstvo i trgovinu dobro rade brodogradilišta, razvijaju se obrti, zidaju renesansne palače. U privredi sve više dolaze do izražaja pučani, jer vlastela pomalo gube primat u gospodarstvu Republike. Na prijelazu XVI. u XVII. st. počinje nazadak u trgovini i pomorstvu. Razlozi su: otkriće novih zemalja; prodor u Sredozemlje nizozemske, francuske i engleske trgovačke mornarice; otvaranje splitskog skladišta; opadanje trgovine sa zaleđem; mletačko ometanje dubrovačke trgovine po Jadranu. Vlada pokušava unaprijediti brodogradnju, pri tom je smanjivala radničke nadnice.

Potres 1667. nije uzrokovao samo rušenje grada, smrt građana, požar i sl. nego i pljačkanje državne i privatne

imovine. Sastavljena je privremena vlada. Vještom diplomacijom otklonjene su turske i mletačke prijetnje. Vlastela su odbila primiti pučane u vladu unatoč velikom smanjenju članova Velikog vijeća. Kasnije su primili neke rodove. Venecija pokazuje tendenciju da zauzme dubrovački teritorij i spoji svoje posjede u Dalmaciji. Dubrovčani su to osujetili. Isto tako su se uspješno obranili od zahtjeva velikog vezira Kara Mustafe 1677. da se Turcima isplati goleme svota novca.

U doba »velikog turskog rata« 1683—1699. dubrovačka vlada sklopi 1684. ugovor s austrijskim carem Leopoldom I. s ciljem da zaštiti grad. Poslije oslobođenja Budima 1686, vlada šalje 500 dukata danka Leopoldu (do 1699). Istodobno i dalje zadržava dobre odnose s Turcima. To je bilo potrebno zbog otvorenih htijenja Venecije da zauzme grad. Dubrovnik je otada uživao zaštitu Beča i Carigrada. Karlovačkim mirom 1699. Dubrovačka Republika je odijeljena od mletačkih posjeda teritorijalnim pojasom kod Sutorine i Neuma. Nakon toga su Turci snizili plaćanje danka na trećinu.

Poslije potresa neko vrijeme je bila umrtvljena kopnena trgovina. Zbog izgradnje grada nije se razvijala brodogradnja. Kad počinje oživljavati trgovački promet, vlada obnavlja pojedine konzulate i otvara nove. U pol. XVIII. st. počinje uspon dubrovačkog pomorstva. God. 1745. osniva se posebni pomorski ured. Za razliku od XV. i XVI. st. kad je pomorska trgovina bila posrednička, sada brodovi prevoze robu između pojedinih luka a da ne pristaju u matičnu luku. Brodovi jedre u Ameriku, Englesku, sj. Afriku i sj. Jadran. Tijekom ratova u drugoj pol. XVIII. st. dubrovačka se mornarica lijepo razvija, jer je njezina zastava neutralna. Unatoč tome nije bilo moguće izbjeći sporove s nekim velesilama (Francuska, Engleska).

U samom gradu je nastao sukob 1762—1763. među vlastelom. To je zapravo bila borba između naprednijih i konzervativnijih, odnosno starih i novih članova vlastele. Sukob se riješio tako

da se u buduće izbori za najviše organe vlasti i uprave obavljaju ždrijećom.

Republika je bila uvučena u sukob s Rusijom u doba rusko-turskog rata 1769—1715. Rusi su prigovarali da su dubrovački brodovi u službi turske mornarice i traže da se u gradu podigne pravoslavna crkva. Spor se riješio kompromisom. Trgovački spor s marsejskom trgovačkom komorom 1776. izgladen je potpisivanjem međunarodnog ugovora s Francuskom. Isto tako je izgladen i spor s Napuljskim Kraljevstvom 1784. zbog guvernera oružja. U doba Francuske Revolucije dubrovačka vlada priznaje nov režim i u kasnijim ratovima drži se neutralno. Austrijska vlada, osobito Marija Terezija zanimali su se je li u Dubrovniku pohranjen ugarski arhiv i isprave koje se tiču Ugarske. Vlada obnavlja 1759. plovidbu u Englesku, a god. 1783. priznaje stvaranje SAD. Dubrovački brodovi nastavljaju ploviti u obje Amerike.

Posebno u opširnom poglavlju autor raspravlja o odnosima Dubrovčana sa hrvatskim zemljama i južnom Dalmacijom nakon 1526. Podvlači da u Dubrovniku živi tradicija o pripadnosti Kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske i Dubrovnik se stalno uklapa u kulturno-zemljopisni pojam Dalmacije. Potom posebno raščlanjuje kulturne i književne veze s Korčulom, Bokom, Ulcinjem, Barom, Zadrom, Splitom, Hvarom, Trogirom, Senjom, Bakrom, Rijekom, Zagrebom, Slavonijom, Požegom, rodovima Zrinskim i Frankopanima. Za konavosku seljačku bunu 1799—1800. pretpostavlja da je rezultat povećane tlake i nameta vlastele nad kmetovima i dijelom općih prilika (zaduženost vlade, ideje francuske revolucije i sl.).

Pri kraju knjige daje opći pogled na kulturu. Sumarno piše o broju stanovnika, etničkom podrijetlu vlastele, crkvi, samostanima, opskrbi, školstvu, graditeljstvu, slikarstvu, književnosti, pravu, znanosti itd.

U zadnjim poglavljima opisuje prilike u Dubrovniku od 1800. do 1806. Tad dubrovački brodovi često su u ruskim crnomorskim lukama u kojima ukrcajavu žito. Istodobno opet se provlači spor s ruskim konzulom zbog pravo-

slavne kapele i pravoslavaca. Sređuju se odnosi s Austrijom i Francuskom.

Knjigu završava prikazom francuske okupacije Dubrovnika 1806. i padom Republike 31. I. 1808. Pri tom je iscrpno obradio to razdoblje na temelju arhivskih podataka. Zaključuje: »Dubrovačka Republika nije pala uslijed svoga unutrašnjeg razvoja već pod udarcem moćnog Napoleona« (466).

Autor je u rukopisu imao opširniju verziju dubrovačke povijesti. Zbog stjecanja okolnosti morao ga je skratiti i sažeti. Težište izlaganja je postavio na »povijest političkog života grada i Republike, utemeljenog na gospodarskoj moći i ovisnog o njezinim oscilacijama razvitku, procvatu, stagnaciji i propadanju« (I, 14). Premda je autor na taj način odredio okosnicu svojega istraživanja i ogradio se od mogućih prigovora, ipak se mogu iznijeti neke dobronamjerne napomene.

Autor se našao pred teškom zadaćom prilikom pisanja ove velike, kod nas dosad jedinstvene sinteze dubrovačke povijesti. Naime, zamjeran broj istraživača dubrovačke prošlosti dosad je napisao — uvijek još pisat će — velik, upravo nedogledan broj rasprava, priloga i članaka iz te problematike. Lepeza njihova istraživanja je veoma široka: gospodarska, političko-društvena, diplomatska, državno-upravna, sudbena, pomorska, teritorijalna, građevinsko-arhitektonska, slikarska, kulturološka, jezično-književna, agrarno-proizvodna, obrtnička, medicinska itd. tematika, gotovo svakodnevno se tiska u časopisima i knjigama. Mišljenja i procjene istraživača nisu uvijek jedinstvena. Autor nije ulazio u sukobe i polemike s tuđim stajalištima, nego je dosljedno iznio svoju viziju. Šteta što je samo djelomice u bilješkama upozoravao na drugačije poglede. Neosporo je da su neki autorovi rezultati, stavovi i tvrdnje prihvatljive i točne. Isto tako je izvjesno da će sadašnji i budući istraživači zacijelo unositi dopune, nova dostignuća i objašnjenja, primjenjivati drukčije metodološko prilaženje proučavanju pojedinih razdoblja i tema iz dubrovačke prošlosti.

Mora se priznati da je teško — pa makar se to obradilo u dva velika sveska — obuhvatiti sve povijesne i životne manifestacije slobodnog grada — komune, Republike. Ipak se može uočiti da je u ovom djelu možda povijest izvangradskog područja mogla dobiti više prostora; da su pomorstvo i obrti — posebice manufaktura — zaslužili da budu potpunije i konkretnije predočeni; da je mjestimice više pažnje obraćeno na djelovanje dubrovačke vlade i njezine diplomacije nego na životne uvjete širih radnih slojeva; da su pojedina poglavlja i odviše usitnjena bez većih sinteza; da se kultura mogla uklopiti u odgovarajuća razdoblja u kojima se stvarala i manifestirala; da se literatura možda mogla ažurirati; da bi indeks osoba, stvari i mjesta pridonio lakšem snalaženju u pronalaženju osoba i događaja itd.

Treba kao dobrodošlo podvući da je autor izlaganje i slijed događaja i tumačenja zbivanja prepustio izvorima, dokumentima. Tečnim i živim jezikom izvrsno i točno prevodi najvažnije diplomatske upute i izvještaje i važnije ugovore iz državnopravnih odnosa sa stranim zemljama i vladarima. Pred nama se otvara spoznaja tako reći trajnog straha da velike sile ne prekorače međunarodno pravo priznate dubrovačke slobode, neovisnosti i teritorijalnog integriteta. Vlada i poklisari se dovijaju, snalaze kako najbolje znaju i umiju. Oprezni Senat rijetko se prenagluje i trči ispred događaja. Ako neki put i pogriješi u procjeni situacije, zna se izvući. Dubrovačka diplomacija služi se metodama svih diplomacija: krši riječ, obilazi istinu, laska, obavještava, pod-

mićuje, pretjeruje i uveličava vlastite nevolje kad je to potrebno. S druge strane, poklisari su uvijek na visini rodoljubnih zadaća. Trpe ucjenjivanje, zatvore, šikaniranja, ismijavanja, samovolje jačih i prepotentnih da bi obranili, sačuvali slobodu i postigli planirani cilj. Ti prevedeni originalni izvještaji rječitije i zornije daju sliku kriznih političkih situacija nego pojedine opširne rasprave i studije. Napeto se čitaju. Zbog toga je autor zacijelo katkad primjenio narativni način izlaganja.

Pohvalno je — uz ono što je već istaknuto — da je uz veze Dubrovnika s krajevima iz zaleđa autor dosad prvi u historiografiji iscrpno obradio političke, kulturne i književne veze Dubrovnika s dalmatinskim gradovima i hrvatskim krajevima. Izbor reprodukcija je takav da dopušta zoran uvid ne samo u materijalno-kulturno bogastvo Republike nego i predočava diplomatsku i državnopravnu dimenziju njezina opstanaka. Isto su tako dobre i priložene povijesne karte.

Na kraju da zaključimo: pred nama je golemi radni napor i savjesni znanstveni pothvat povjesničara dr. V. Foretića — prva cjelovita povijest Dubrovačke Republike na našem jeziku. Ovim djelom — kao i nizom drugih svojih radova — urezao je dubok trag u dubrovačku, hrvatsku i jugoslavensku historiografiju. Međutim, isto je tako očito da bi jedan budući organizirani timski rad na pisanju dubrovačke povijesti mogao otkloniti neke propuste koji razumljivo i nedjeljivo prate pojedinačan rad.

Josip Lučić

VINKO FORETIĆ, L'ORDINE BENEDETTINO QUALE TRAMITE NEI RAPPORTI TRA LE DUE SPONDE CON PARTICOLARE RIGUARDO AL TERRITORIO DI RAGUSA, NEL MEDIO EVO. Estr. dal vol.: *Le relazioni religiose e chiesastico-giurisdizionali*. Atti del II° Congresso internazionale sulle relazioni fra le due Sponde adriatiche (Bari, 29—31 ottobre 1976), str. 131—144.

Autor povezuje prve dubrovačke veze sa benediktincima s otoka Tremiti s godinom 1023. kad je na Lokrumu ute-

meljen njihov samostan. Ta fundacijska isprava — sačuvana u autentičnim prijepisima iz XIII. st. — zapravo je prva